

JEDANAESTI MEĐUNARODNI KONGRES ARHIVA

I.

1. Od 22. do 26. kolovoza 1988. godine u Parizu je održan XI. Međunarodni kongres arhiva na temu »NOVI ARHIVI«, tj. »problemi koji se postavljaju arhivistima cijelog svijeta u vezi čuvanja i korišćenja novih formi bilježenja (memoriziranja) informacija, od mikrofila do optičkog diska, tretirajući (pri tome) sve forme audiovizuelnog i informatičkih pamćenja, ne zaboravljajući (ni) usmena predanja »kako stoji u Definitivnom programu Kongresa.

U isto vrijeme održano je XI. zasjedanje Generalne skupštine Međunarodnog arhivskog savjeta (MAS) na kojem su podnijeti izvještaji: opći i finansijski, o poslovanju Međunarodnog fonda za razvoj arhiva i o radu organizama MAS-a (Međunarodne konferencije Okruglog stola arhiva, Archivum-a, 2 komisije, 3. sekcije, 9. komiteta i 2 radne grupe, kao i 9 regionalnih branši). Usvajene su rezolucije o izmjenama u Statutu, sistemu kotizacije (financiranje), strukture (nove sekcije), kao i o politici i programu MAS-a, a zatim preporuke proistekle iz razmatranja kongresne teme. Potom su izvršeni izbori: predsjednika, 2. potpredsjednika, 14. članova Izvršnog komiteta i 8 počasnih članova MAS-a. Za predsjednika je izabran Jean Favier, generalni direktor francuskih arhiva i direktor Nacionalnog arhiva Francuske. (Među izabranima nema Jugoslavena). Najzad, odlučeno je da se XII. kongres održi 7—11. rujna 1992. u Montrealu na poziv Nacionalnog arhiva Kanade, u suradnji s Nacionalnim arhivom Quebeca i uz pomoć cjelokupne kanadske arhivske službe.

Ne ulazeći potanje u rad Generalne skupštine, treba podvući konstataciju, datu u glavnom izvještaju da arhivisti mahom poznaju MAS po nazivu, ali da u stvari ne znaju što sve on radi. To se dobrim dijelom, odnosi i na nas. Stoga se postavlja pitanje korisnosti otvaranja stalne rubrike »Iz MAS-a« u našem Arhivskom vjesniku« i drugim arhivskim glasilima u SFRJ.

Dok se u kongresnom dijelu tema »Novi arhivi« razmatrala na tri plenarne sjednice, 23. 24. i 25. kolovoza, a rad Generalne skupštine se odvijao u dva dijela, 24. i 26. kolovoza, Četvrta kongresna sjednica tretirala je pitanje »Međunarodni arhivski savjet, danas i sutra«, što je, u stvari, predstavljalo problem skupštinskog dijela — tako da je taj skup, održan posljednjeg dana, pred završno zasjedanje Generalne skupštine, u stvari imao kongresno-skupštinski karakter.

Kongres je bio praćen stalnom izložbom stručne literature i modernih aparata, pod nazivom Međunarodni salon »Arhiv 88«. Izložba je imala i sajamski karakter, a svakodnevno je bio priređivan i audiovizuelni program.

Osim toga, uoči, za vrijeme, i poslije Kongresa, odvijao se bogat program — od stručnih do turističkih aktivnosti.

Na Kongresu je sudjelovao, prema privremenoj listi najavljenih do 16. kolovoza, preko 2.000 učesnika (uz obveznu kotizaciju, osim za počasne članove MAS-a) iz 101 zemlje-članice MAS-a (od 143 zemlje i »teritorije«) i 12 zemalja i »teritorija« — nečlanice, kao i predstavnici 46 međunarodnih organizacija (37 su članice MAS-a). (Konačna lista biće naknadno objavljena).

Iz naše zemlje registrirano je 10 sudionika (imena, titule i redoslijed prema kongresnoj listi): Franjo Biljan, predsjednik Arhivskog savjeta SR Hrvatske, Jugoslavija, počasni član MAS-a i počasni predsjednik Međunarodne konferencije Okruglog stola arhiva; Marijan Drnovsev, arhivist i historičar, Zgodovinski arhiv Ljubljana; Peter Klasinc, direktor Pokrajinskog arhiva (Maribor); Milan Primožić, arhivska služba Jugolinija Kukuljanovo, Rijeka; Martin Modrušan, arhivski savjetnik Arhiva Hrvatske, Zagreb; Ema Umek, direktorica Arhiva SR Slovenije; Miodrag Zečević, direktor Arhiva Jugoslavije; Jože Zontar, direktor Zgodovinskog arhiva Ljubljane i Vladimir Zumer, savjetnik direktorice. Matko Kovačević, direktor Arhiva Bosne i Hercegovine, bio je prijavljen, ali nije došao. Grupa arhivista iz Arhiva Hrvatske, koja je stigla naknadno, nije mogla biti registrirana u privremenoj listi.

Trećeg dana Kongres je pozdravio predsjednik Republike Francuske gospodin François Mitterand, s mnogo razumijevanja, podrške i ohrabrenja za sadašnjost i budućnost arhiva. Osobno sam taj izuzetno lijepi govor doživio kao najbolju pozdravnu riječ jednog državnika i političara upućenu arhivistima.

Kongres se, inače, održavao u velelijepoj Kongresnoj palači na Place de la Porte Maillot, veoma funkcionalnoj, sa svim potrebnim servisima, od pošte do hotela, i izvanrednom akustičnom i vizuelnom tehnikom u salama za zasjedanje.

2. Pretkongresne aktivnosti počele su već 19. kolovoza nizom sastanaka organa i tijela MAS-a, što se nastavilo i u toku Kongresa, u vrijeme kada nije bilo plenarnih kongresnih i skupštinskih zasjedanja. Tako su održani sastanci Biroa i Izvršnog komiteta MAS-a; zatim, Savjeta direktora arhiva; potom, stručnih komiteta MAS-a; za profesionalno obrazovanje, za sigilografiju, za informatiku, za reprografiju, za konzervaciju i restauraciju, za privredne arhive, za tekuće arhive, za arhive literature i umjetnosti i za audiovizuelne arhive; nadalje, Komisije za razvoj arhiva (Komisija za publikacije se nije sastajala); osim toga, sekcije za komunalne arhive, za arhiviste međunarodnih organizacija i za profesionalne organizacije arhivista; također, radnih grupa za arhive arhitekture te nauke i tehnike; najzad, regionalnih branši za Centralnu Afriku, za arapske zemlje, latino-američke zemlje, Karipsko (Antijsko) otočje, za jugoistok Azije, za istočnu i južnu Afriku, za Pacifik, za južnu i zapadnu Aziju i zapadnu Afriku (Regionalni komitet za koordinaciju vodiča za izvore za historiju Azije nije se sastajao). Serija navedenih sastanaka završena je općim sastankom predsjednika i sekretara svih organizama MAS-a.

Također, sastali su se dopisnici »Archivuma« i predstavnici redakcija nacionalnih arhivističkih revija, arhivisti frankofonskog područja, kao i portugalskog jezika te vojni arhivisti, a održan je i kolokvij za profesionalno formiranje i sastanak komisije za 500 godina Amerike. Potrebno je dodati da je i CIBAL (Međunarodni informativni centar za historiju Balkana i Mediterana — Sofija) koristio priliku da održi svoj sastanak.

Međutim, za nas je, od pretkongresnih sastanaka, od posebnog značaja bila Administrativna sjednica Međunarodne konferencije Okruglog stola arhiva (MKOSA) na kojoj je, između ostalog, usvojen trogodišnji program rada. (MKOS se, inače, održava svake godine, između dva kongresa, okupljajući ograničen broj arhivskih funkcionera i istaknutih arhivista, čineći, u stvari, neku vrst mini-kongresa).

Na spomenutoj sjednici MKOSA zaključeno je da se do narednog kongresa održe slijedeće tri konferencije Okruglog stola arhiva: XXVI—1989. u Rio de Janeiro, s temom: »Arhiv nacionalni i federalni-sistemi, problemi i perspektive«; XXVII—1990. u Dresdenu, s temom »Arhivi i arhivisti u službi zaštite kulturnih i prirodnih dobara«; XXVIII—1991. u Haarlamu (Nizozemska), s temom »Financiranje arhiva«. U pripremi ovog programa sudjelovao je i Peter Klasinc, kao savjetnik MKOSA.

Pozdravljajući Međunarodnu konferenciju Okruglog stola arhiva, kao njen nekadašnji predsjednik, evocirao sam uspomenu na njenog osnivača Charles Braibant-a, koji je 1954. godine, kao tadašnji generalni direktor francuskih arhiva i počasni član MAS-a, organizirao njeno Prvo zasjedanje u Parizu. Nastavljajući, istakao sam veliko poštovanje koje je Ch. Braibant gajio prema našoj zemlji i njenim arhivistima, tako da je već Treće zasjedanje MKOSA održano u Zagrebu 1957. godine, a kada su ga fizičke snage počele napuštati, odlučio se, 1972. godine, da svoju predsjedničku dužnost preda jednom Jugoslavenu. Tada je izbor pao na mene. Dodao sam još da mi je prilikom primo-predaje dužnosti predsjednika, Ch. Braibant, kao svestrani erudit, a posebno strastveni borac za mir, predao za maršala Tita, u koga je imao golemo povjerenje i prema kome je osjećao izuzetno poštovanje, svoj plan o uspostavljanju trajnog mira u svijetu. Zaključujući svoje istupanje poželio sam, u ime jugoslavenskih arhivista, nove uspjehe u radu novoizabranom predsjedniku Renatu Grispu-u, generalnom direktoru talijanskih arhiva, (s kojim sam imao i posebnu priliku da razgovoram o sprovođenju Osimskih sporazuma, u dijelu koji se odnosi na arhive). (U međuvremenu su se izmijenila još 2 predsjednika MKOSA: Jedan Favier, generalni direktor francuskih arhiva i Oscar Gauye, direktor Federalnog arhiva Švicarske.)

3. Sâm Kongres svečano je otvoren 22. kolovoza poslije podne. Odmah je izabran Komitet za rezolucije, a u cilju dobrog odvijanja radnog dijela, održan je i poseban sastanak predsjedavajućih i sekretara plenarnih sjednica i svih referenata.

Kongresna tema, »Novi Arhivi« obrađivana je u tri plenarne sjednice, održane u tri naredna dana, dopodne, tako što je na svakoj od njih iznesen rezime već ranije podijeljenih referata (3 glavna i 21 dopunski), a zatim se razvijala diskusija, da bi na kraju predsjednik i sekretar sjednice sugerirali zaključke.

Prva plenarna sjednica: predsjednik Musila Musembi, direkto Nacionalnog arhiva — Keniya, a sekretar K. D. G. Wimalarante, zamjenik direktora Nacionalnog arhiva — Sri Lanka. Razmatran je problem »Stvaranje i prikupljanje novih arhiva«. Autor referata: Paule Rene-Bazin iz Nacionalnog arhiva Francuske. Zatim je slijedilo 6 dopunskih, specijaliziranih referata, vezanih za osnovni: »Audiovizuelni dokumenti kao arhivi« (Wolfgang Klaue, Državni filmski arhiv, DDR); »Evidencija radija i televizije kao arhiva« (C. H. Christopher H. Roads, Nacionalni zvučni arhiv. London); »Informatički

arhiv — principi i praksa« (Trudy Huskamp Peterson, Nacionalni arhiv, Washington); »Mikroforme kao arhiv« (Jana Krajcera i Maja Burmova Velceva, Generalna direkcija bugarskih arhiva); »Usmeni arhivi« (Saliou M'Baye, Arhiv Senegala) i »Integracija novih arhiva u postojeće arhivske službe ili osnivanje posebnih institucija« (Jean Pierre Wallot, Nacionalni arhiv Kanade).

Drugoj plenarnoj sjednici predsjedavala je Margarita Vasquez de Parga, direktor Generalnog arhiva vlade Tunisa. Glavni referat je bio: »Konzervacija novih arhiva«. Autor referata: Feodor M. Vaganov, načelnik Glavne arhivske uprave — SSSR. Drugi referati su bili: »Posebni problemi u tropskim zemljama« (Eric Turner, Arhiv, Freetown, Sierra Leone); »Izbor tehnologija za zemlje u razvoju« (Fengh Zizhi, Državni arhivski biro NR Kine, Beijing); »Međunarodna saradnja u domenu tehnike« (Maria Pia Rinaldi Mariani, Centralna uprava za arhivska dobra, Rim); »Obrazovanje arhivista« (Ana Maria de Almeida Camargo, Javni i historijski arhiv, Rio Claro, Sao Paolo) i »Regrutiranje specijalista« (R. K. Perti, Nacionalni arhiv Indije).

Treću plenarnu sjednicu vodio je Neso Kiobe, direktor Nacionalnog arhiva Zaira, a sekretar je bio Peter Kartous, direktor Arhiva SR Slovačke (ČSSR). Osnovna pitanje bilo je »Korišćenje novih arhiva«. Referent: Eric Ketelaar, šef Arhiva Groningem, Nizozemska. Ostali prilozi bili su: »Metod klasiranja novih arhiva« (Jean Pieyns, Državni arhiv Liège-a, Belgija); »Koštanje i financiranje istraživanja« (John Herstad, Državni arhiv, Oslo); »Pitanje prava u saobraćaju i reproduciranju audiovizuelnih arhiva« (Peter Butcher, Savezni arhiv SR Njemačke); »Pravni problem pristupa informatičkim arhivima« (Glaes Granstrom, Državni arhiv Stocholm) i »Čitaonica bez papira« (Pedro Gonzales, Direkcija državnih arhiva, Madrid).

U diskusiji na jednoj od navedenih sjednica sudjelovao je i Peter Klasing.

4. Četvrta plenarna sjednica održana je zadnjeg dana, 26. kolovoza, i, kako je već spomenuto, tretirala je temu »Međunarodni arhivski savjet danas i sutra«. Sjednicom je rukovodio sâm dosadašnji predsjednik MAS-a Hans Booms, predsjednik Saveznog arhiva SR Njemačke, koji je kratkim uvodom otvorio slobodnu diskusiju na bazi skupštinskog materijala, posebno programa rada MAS-a, 1988—1992. (Treći srednjoročni plan).

Uzimajući prvi riječ, pozdravio sam (na sugestiju Miodraga Zečevića) Kongres u ime cijele jugoslavenske delegacije, kao i naših arhivista uopće, izražavajući najbolje želje za daljnji napredak MAS-a. Pri tome sam naglasio da je Jugoslavija pristupila MAS-u još 1953. godine, na II kongresu u Hagu, i od onda značajno i vidno doprinosila razvitku MAS-a i njegovim aktivnostima (imala je predstavnika u Izvršnom komitetu, bilo joj je povjerenjeno rukovođenje MKOSA-om, jugoslavenski arhivisti pripremili su referat za Moskovski kongres 1972, u našoj zemlji održala se III konferencija MKOSA i još nekoliko sastanaka organa MAS-a, participirali smo u Međunarodnom fondu za razvoj arhiva, itd.).

Međutim, budući da je posljednjih godina došlo do opadanja našeg prisustva u MAS-u (ne ulazeći ovom prilikom u razloge), istakao sam potrebu reaktiviranja i reafirmiranja naših arhiva i arhivista u MAS-u (što ne zavisi samo od njih, već od intenziteta međusobnih veza, a pri tome, naročito, od buduće politike novog rukovodstva MAS-a). (Praktički, osim preko

Centra za profesionalne i tehničke probleme u Mariboru, odnosno Radencima, druge radne veze s MAS-om nemamo. Ili, na Pariškom kongresu, u širokom spektru raznih kongresnih i okokongresnih funkcija, ni na jednoj nije bio angažiran nijedan jugoslavenski arhivist, osim već spomenutog druga Klasinca, u svojstvu savjetnika MKOS-a).

Stoga sam, u nastavku svog izlaganja predložio (po prethodnom dogovoru s prof. Petrom Strčićem, direktorom Arhiva Hrvatske) da se u Zagrebu formira zajednička redakcija MAS-Arhiv Hrvatske (svakako, otvorena i za druge hrvatske i uopće jugoslavenske arhive) za pripremu i objavljivanje Zbinke multilateralnih međunarodnih dokumenata (konvencije, deklaracije, preporuke i sl.) koje su donijeli OUN, UNESCO, MAS, i sl. o pitanju tzv. transfera arhiva, u stvari restitucije, i to na jezicima jugoslavenskih naroda, kao i na jezicima u službenoj upotrebi MAS-a. Obzirom na značaj problema restitucije arhiva, ne samo za nas, već i za mnoge druge, naročito nove zemlje, Kongres je prihvatio ovaj prijedlog, i MAS će ga predvidjeti u svom Srednjoročnom planu, s tim da mi izradimo i pošaljemo naš detaljan projekat.

Nastavljajući svoju diskusiju istakao sam da, kao aktivist u MAS-u od 1957, osjećam »naročito ... zadovoljstvo što je ovaj kongres vidno manifestirao da su na scenu stupile nove, sposobne generacije arhivista«, a to je »i omogućilo da Pariški kongres svojom tematikom i svojim širenjem horizonta buduće djelatnosti MAS-a, u stvari otvori novu arhivističku eru i praktički zakorači u XXI vijek«. Ali sam i dodao da »u tom zahuktalom arhivističkom razvoju ... mogu naći mjesta za svoj radni angažman i članovi kategorije E (počasni članovi MAS-a), naročito oni koji su po izlasku iz arhivske operative nastavili da se na intelektualnom planu i dalje bave arhivističkom problematikom« predloživši da budući Izvršni komitet razmotri ovaj prijedlog u okviru svoje programske aktivnosti i da u tom smislu pripremi i dopunu Statuta. Jugoslavija bi, u smislu oba prednja stava, mogla dati MAS-u svoj doprinos, a time pridonijeti primjerenijem aktiviranju naših arhivista na međunarodnom planu. Najzad, u mom istupanju izraženo je naše zadovoljstvo što se ovaj skup održava upravo u Parizu, u kome je 1948. i osnovan MAS, a 1950. održan i Prvi njegov Kongres.

Na zaključnoj sjednici Kongresa, primajući od dosadašnjeg predsjednika MAS-a dužnost novog, Jean Favier, generalni direktor francuskih arhiva, je u nadahutoj, programsko-radnoj riječi, zahvaljujući se dotadašnjem rukovodstvu MAS-a, odao i poimenično priznanje za životni doprinos MAS-u i desetku prisutnih počasnih članova. U tom kontekstu imao sam čast da bude spomenuto i moje ime, kao jugoslavenskog arhivista.

5. Kongres je bio praćen i brojnim manifestacijama: prijem u Gradskoj kući, koktel dobrodošlice generalnog direktora francuskih arhiva, vladin prijem u Versailles-u, vladina večera za počasne članove MAS-a i šefove nacionalnih delegacija, prijem od strane predstavnika međunarodnih organizacija, itd. Jugoslavenske sudionike Kongresa u Ambasadi SFRJ primio je otpravnik poslova Davor Šošić. Također, otvaranju Kongresa prisustvovao je prvi sekretar, drug Dizdarević.

Također, bile su omogućene stručne posjete u Nacionalnom arhivu: Centru za prijem i istraživanja, Servisu za povez i restauraciju, Historijskom muzeju Francuske i Centru za suvremene arhive; zatim, jednom departmanskom arhivu (Val-de-Marne); nadalje, Servisu filmskog arhiva, foto-

teci i kinoteci, servisu fotoarhiva, videoteci Pariza, Zavodu za vojnu audiovizuelnu koncepciju i produkciju, Centru za istraživanja i konzervaciju grafičkih dokumenata, Arhivskom servisu aerodroma Orly, Međunarodnom katoličkom centru («Za osobe koje se interesiraju za crkvene arhive i arhive religija»). Nadalje, organizirana je prezentacija dokumenata u Nacionalnom audiocizuelnom arhivu, a Kanadski kulturni centar priredio je izložbu o historiji Kanade 1700—1760. Osim toga, organizirane su konferencije za štampu, a tokom Kongresa izlazio je i Kongresni bilten. Najzad, poslije Kongresa, priređeno je, za zainteresirane, više izleta po Francuskoj.

6. Pariški kongres bio je, od svih dotadašnjih, najatraktivniji po tematici, najbogatiji po programu i najveći po broju učesnika. Jedini arhivski međunarodni kongres koji je pozdravio šef države — domaćina, osobno.

Svi referati, izvještaji, diskusije i zaključci bit će objavljeni u Arhivum-u. Međutim, budući da su stručni referati i mnogi drugi materijali bili dostupni već na samom Kongresu, mogu se odmah, u radnom smislu, koristiti.

Na nama je koliko ćemo stići i kvalificirano se uključiti u buduće aktivnosti MAS-a, koliko ćemo koristiti njegova dosadašnja dostignuća i koliko ćemo osigurati u njemu mjesto koje zaslužujemo.

Franjo Biljan

II.

XI međunarodni kongres arhivista održan u Parizu od 22—26. kolovoza 1988. godine bio je posvećen temi »NOVI ARHIVSKI MATERIJALI«. Izbor ove teme načinjen je sa ciljem da se pomogne konzervatorima i arhivistima širom svijeta u čuvanju, zaštiti, konzervaciji, obradi i rukovanju novim formama zabilježenih informacija: mikrooblicima, optičkim diskovima, svim tipovima audiovizuelnih dokumenata, dokumentima nastalim u procesu automatske obrade podataka, ne zaboravljajući pri tome usmenu povijest.

Brzi napredak automatizacije, kompjutorizacije, elektronike i visokih tehnologija doveli su do velikog porasta dokumenata u nekonvencionalnom obliku. Porast je omogućen i razvojem novih tehnika u tisku, fotografiji, filmskom snimanju, mehanografskim, magnetskim, a u novije doba i laserskim snimanjima.

Obizrom na brzinu kojom se množi nekonvencionalna građa, pred konzervatore i arhiviste postavlja se zadatak što hitnijeg rješavanja njezine pohrane i najefikasnije zaštite, bez obzira na to da li će ona biti smještena u već postojećim arhivima ili posve novim specijaliziranim ustanovama (postoji još jedna mogućnost čuvanja nekonvencionalne građe: čuvanje u institucijama u kojima nastaje, što je ekonomski opravdano obzirom da one raspoložu odgovarajućom tehnikom, ali u ovom slučaju nastaje problem kada postojeća tehnika mora ustupiti mjesto suvremenijoj).

Temu Kongresa bile su posvećene tri plenarne sjednice na kojima je održano 19 referata (tri uvodna referata i šesnaest koreferata). U ovom radu bit će prikazani referati održani na drugoj plenarnoj sjednici, a koji su se odnosili na konzervaciju, restauraciju i zaštitu nekonvencionalne građe.

Uvodni referat pod naslovom »Conservation of new archival materials« (Konzervacija novih arhivskih materijala) podnio je Feodor M. Vaganov (Državni arhiv, Moskva, SSSR). U referatu su između ostalog detaljno obrađeni uvjeti čuvanja nekonvencionalnih dokumenata, kod kojih se uz sve uzroke oštećenja što ih susrećemo kod tradicionalnih dokumenata (toplina, svjetlo, vlaga, zagađeni zrak itd.), suočavamo s jednim novim uzrokom oštećenja: vanjskim magnetskim poljem koje oštećuje nekonvencionalnu građu na magnetskim medijima. Vaganov upozorava na činjenicu da su čuvanje i zaštita ove vrste arhivske građe višestruko skuplji od troškova zaštite građe pisane na klasičnim materijalima. Osim toga, novi arhivski materijali zahtijevaju i posebnu opremu. Konzervaciji i restauraciji nekonvencionalne građe posvetio je Vaganov također dosta mjesta. On ukazuje na potrebu prilagođavanja tradicionalnih metoda restauriranja novim medijima uz istodobno uvođenje novih postupaka. Tako se npr. kompjutor pokazao izvanrednim novim rješenjem u restauriranju foto- i fono-dokumenata, o čemu se u ovom referatu i detaljno govori.

Eric Turner (Public Archives Office, Freetown, Sierra Leone) u koreferatu pod naslovom »Specific problems in tropical countries« ističe problem zemalja s tropskom klimom kojima visoka vlaga i temperatura otežavaju i poskupljuju čuvanje i zaštitu nekonvencionalne građe.

Feng Zizhi (State Archives Bureau of the People's Republic of China, Beijing, China) u koreferatu »Technological options for developing countries« ukazuje na probleme koje zbog visokih troškova pohrane novih arhivskih materijala imaju zemlje u razvoju, te im je stoga neophodna pomoć razvijenih zemalja. On također navodi i stavove o pitanju novih arhivskih materijala koje imaju u Kini. Oni smatraju da: — mora se dati široki publicitet novim arhivskim materijalima, tehnološka rješenja treba prilagoditi ekonomskim mogućnostima svake zemlje, potrebno je posvetiti veliku pažnju kvalitetnoj obuci stručnjaka, treba pojačati rad na konzervaciji nekonvencionalne građe, te riješiti pitanje opreme i tehnologije zaštite novih arhivskih materijala, i nužno je unaprijediti tehnološku razmjenu i međunarodnu suradnju.

Maria Pia Rinaldi Marini (Ufficio Centrale per i Beni Archivistici, Roma, Italia) u svojem koreferatu »International technical cooperation« obrađuje podatke dobivene iz upitnika koji su dostavljeni većem broju zemalja — iz tih odgovora nedvojbeno proizlazi potreba međunarodne tehničke suradnje,

Ana Maria de Almeida Camargo (Arquivo Publico e Historico do Municipio de Rio Claro, Sao Paulo, Brazil) u koreferatu pod naslovom »New archival materials and the training of archivists« ističe važnost interdisciplinarnog pristupa u obuci arhivista za rad na novim arhivskim materijalima.

Pitanjem obučavanja arhivista i programima obuke bavi se i R. K. Perti (National Archives, New Delhi, India) u koreferatu »Personel resource development in archives: Present status and action line«.

Svi uvodni referati i neki koreferati nastali su na bazi upitnika koji su poslani velikom broju zemalja, što je još jednom pokazalo da je razmjena različitih iskustava dragocjena za rješavanje svih pitanja, pa tako i ovog specifičnog problema zaštite novih arhivskih materijala.

Iz podnesenih referata i diskusija na ovom kongresu proizlazi zaključak da je stvaranje suvremenih arhiva objektivna potreba društvenog raz-

voja. Novi arhivski materijali postavili su nove i mnogobrojne zadatke pred tradicionalne arhivske institucije. Suvremeni arhivi zahtijevaju novi pristup u školovanju arhivskih kadrova, izradu međunarodnih standarda za čuvanje i zaštitu novih vrsta arhivskih dokumenata (u nekim zemljama standardi već postoje), rješavanje pitanja preuzimanja i obrade nekonvencionalnih dokumenata i dr. Teško je već u ovom trenutku sagledati sva pitanja i probleme u vezi s novim vrstama arhivske građe, no sasvim je već sada jasno da će se ona zbog brzine kojom se stvaraju novi arhivski materijali morati početi hitno rješavati.

U okviru održavanja XI Međunarodnog kongresa arhivista održan je čitav niz popratnih manifestacija. Jedna od najznačajnijih bila je Međunarodna izložba »ARCHIV '88«. Na ovoj izložbi bila je prikazana najsuvremenija oprema za arhive, laboratorije za konzervaciju i resaturaciju, fotolaboratorije, zatim informatička oprema i sveukupna današnja svjetska arhivistička stručna literatura koju su uz UNESCO izložili i pojedini izdavači, te arhivske institucije ili službe. Zanimljivo je na ovoj izložbi bilo vidjeti da je čitava jedna industrija angažirana na izradi opreme za arhive. Među različitim tipovima polica i ormara za arhivska spremišta bilo je izloženo jedno novo rješenje ormara za čuvanje isprava na pergameni s privješnim voštanim pečatima. Pored različitih vrsta mikročitača, kompjutera, aparata za restauriranje metodom dolijevanja, sitnog pribora za restauriranje i dr. bile su izložene različite vrste specijalnih papira i ljepenke za izradu arhivskih kutija, fascikla i omotnica. Karakteristika ovih materijala je da su neutralni, sadrže pufere koji neutraliziraju naknadno djelovanje kiselina i impregnirani su fungicidima koji sprečavaju razvoj plijesni. Pojedinu opremu koja je bila prikazana na Izložbi mogli smo vidjeti u Nacionalnom arhivu i Nacionalnoj biblioteci Francuske. Npr. vacuum komoru za dezinfekciju koja kao sredstvo za dezinfekciju koristi etilenoksid u smjesi sa freonom (proizvođač: tvrtka MALLET — Francuska) koriste obje institucije. U Nacionalnoj biblioteci Francuske upotrebljava se novi tip aparata za fotokopiranje »Archivist« u kojemu je ugradnjom tungsten-halogen žarulja izbjegnuto štetno djelovanje ultraljubičastih zraka koje susrećemo kod standardnih fotokopirnih aparata. U ovom aparatu izbjegnuto je i oštećivanje uveza starih knjiga zbog poboljšanog pomicanja knjige okvirom za rotaciju i do 360 stupnjeva.

Sudjelovanje u radu XI Međunarodnog kongresa arhivista bilo je izvanredno korisno, ne samo zbog predavanja već i zbog mogućnosti razmjene praktičnih iskustava u radu s kolegama iz čitavog svijeta, nabave najnovije stručne literature i praktičnog upoznavanja pojedinih metoda i postupaka u institucijama koje smo posjetili.

Tatjana Mušnjak

III.

Nakon trideset i osam godina Pariz je 1988. god. ponovo bio domaćin najvećeg skupa arhivskih radnika svijeta. Ovogodišnji XI. međunarodni kongres arhiva imao je za temu: »Les Nouvelles Archives« — »Novi arhivi«. Pod tim pojmom raspravljalo se o audiovizuelnim nasiocima kao arhivskoj građi, o radiotelevizijskoj produkciji kao arhivskoj građi, o dokumentima

proizvedenim putem računala, kao vidu arhivske građe, o usmenim arhivima kao arhivskoj građi, zatim o mikrooblicima kao arhivskoj građi. Kongres se održao u »Palais des congrès«. Ovo idealno zdanje primilo je oko dvije tikuće sudionika iz stotinjak država (lista prijavljenih do 16. kolovoza; organizatori su nagovijestili i drugo, dopunsko izdanje) Kongresni materijali zaslužuju da se još detaljnije prouče, a neki dijelovi i prevedu, to tim više što tema jugoslavenskoga XI. kongresa (održanog također 1988, u Arandělovcu) zadire dijelom u nove arhivske materijale, kad je riječ o temi »Zaštita i vrednovanje programskog materijala RTV-Iskustva na zaštiti arhivske građe RTV Beograd«. Upravo radi toga, zgodna je prilika, da se i naši kongresi održavaju nakon održanih međunarodnih, što je bio slučaj i ove godine.

Jedanaesti međunarodni kongres pažljivo je i dugo pripreman. Prekongresni materijali bili su dostupni nekoliko mjeseci ranije, a program i tiskani referati u srpnju 1988. Kongres je zapravo počeo radom još 19. kolovoza. U tri prekongresna dana održale su sastanak neke komisije Međunarodnog arhivskog savjeta (MAS). Tih dana zasjedali su sekretari i voditelji plenarnih sjednica. U ponedjeljak, 22. kolovoza, u 14 sati u velikoj dvorani tzv. »Auditoriumu« Kongres je otvorio dosadašnji predsjednik Međunarodnog arhivskog savjeta i predsjednik arhiva Savezne Republike Njemačke prof. dr. Hans Booms; Kongres su, zatim, pozdravili domaćini, predstavnici civilnih, gradskih i vojnih vlasti.

U ime jugoslavenskih arhivista sudionike kongresa pozdravio je predsjednik Arhivskog savjeta Hrvatske Franjo Biljan.

Rad kongresa odvijao se na plenarnim sjednicama u prijepodnevnom satima, dok su razne komisije radile odvojeno u posebnim salonima u poslijepodnevnom vremenu. Pauza je korištena za pregled posebne međunarodne izložbe najsuvremenije arhivske opreme pod naslovom »ARCHIV 88« koja je bila priređena u neposrednoj blizini velike dvorane. Uz opremu mogao se vidjeti veći broj djela najnovije arhivističke i srodne literature većeg broja zemalja u UNESCO-a.

Tema XI. kongresa bila je podijeljena na tri podteme: Stvaranje i zbirke novih arhivskih materijala, Konzervacija novih arhivskih materijala i Otvaranje i rad novih arhiva Prva plenarna sjednica (23. kolovoza ujutro) bila je posvećena prvoj temi. Nosilac referata bio je Paul Rene-Bazin iz Francuske. Referat je temeljen na odgovorima ankete koju je odaslao arhivskim ustanovama u svijetu; tražio je da arhivi odgovore na slijedeća pitanja: Proizvodi li vaša zemlja nove arhivske materijale, čuvaju li se u vašoj zemlji novi arhivski materijali, trenutačno, na koji način sakupljate nove arhivske materijale, škartirate li ove materijale, ako da, da li prije ili poslije sakupljanja, posjedujete li norme ili kriterije razvoja novih materijala, posjedujete li zakonske tekstove za reguliranje ove vrste materijala, jesu li ti tekstovi kompatibilni, koje institucije čuvaju ovu vrstu građe, koje specijalne ustanove čuvaju ovu građu i u kojem postotku i utječu li novi arhivski materijali na modifikaciju arhivske teorije i na tradicionalne arhivske principe? Svako od pitanja i odgovora na pitanja referent je razradio tekstualno i u tabelama. U zaključku citirana je korištena literatura. Ovaj dragocjeni referat o tzv. »novim arhivima« sadrži interesantne informacije i zaključke. Šteta je da se svi arhivi kojima je poslana anketa nisu potrudili na nju odgovoriti. Ipak, 66 arhiva je odgovorilo na

anketu, a među njima i iz Jugoslavije, što je omogućilo da se dođe do približno prave slike o vrstama, nastanku, čuvanju i korištenju ove građe te problemima koji se pritom javljaju.

Na plenarnoj sjednici pored glavnog referata Paul Rene-Bazina, čuli su se i kratki koreferati na istu temu. Koreferati su u nekim detaljima veoma dragocjeni: Wolfgang Klaue iz DR Njemačke, »Audiovizuelni dokumenti kao arhivska građa«, Christophor H. Roads iz Engleske, »Radio i televizijski zapisi kao arhivska građa«, Trudy Huskamp Peterson iz SAD, »Informatički arhivi«; (pod tim naslovom podrazumijevaju se dokumenti nastali putem računala, što je vidljivo i iz originalnog naslova na engleskom jeziku: »Machinereadable records as archival materials«), Maja I. Burmanova-Veltčeva i Janna S. Krajčeva, »Mikrooblici kao arhivska građa«, Saliou Mbaya iz Senegala, »Usmeni arhivi« (koreferat je izazvao veliku zainteresiranost prisutnih, jer se radi o nekoj vrsti memoarske građe koju treba dopuniti s više vrsta dokumenata što se čuvaju u kolonijalnim metropolama) i Jean-Pierre Wollot, »Integracija novih arhivskih materijala u postojeće arhivske službe ili stvaranje specifičnih institucija«.

Uvečer istog dana sudionike kongresa primio je generalni direktor francuskih arhiva Jean Favier, a nakon toga je francuska vlada priredila večeru za sve sudionike.

Sutradan, 24. kolovoza, održana je druga plenarna sjednica. Glavni referat pod naslovom: »Konzervacija novih arhiva« održao je Feodor M. Vaganov, voditelj Arhivske direkcije pri Savjetu Ministara SSSR. Za razliku od prethodnog glavnog referata Rene-Bazina, Vaganov je pretežni dio referata izradio na temelju iskustva u SSSR-u, te na odgovorima iz DR Njemačke, Španjolske, Kanade, NR Kine, Poljske, SAD, Finske, ČSSR i Švedske. Temu je razradio u tri glavna poglavlja. »Novi arhivi — neminovna posljedica socijalne evolucije«. Zadržao se na karakteristikama nekonvencionalnih nosilaca informacija, na selekciji i preuzimanju audiovizuelnih, videoprogramskih dokumenata, na preuzimanju znanstvene, tehničke i informatičke dokumentacije i na načinima konzerviranja ove vrste arhivske nekonvencionalne građe. U drugom poglavlju: »Konzervacija dokumenata na netradicionalnim nosiocima« govorio je o potrebama i pojedinostima koje traži konzervacija novih arhivskih materijala, o potrebama specijalne opreme za spremišta nekonvencionalne građe, o kontroli tehničkog i fizičko-kemijskog stanja konzerviranih dokumenata, o problemima i načinu restauriranja i konzerviranja, te ponovnom kopiranju u toku konzervacije ove vrste dokumenata, o sigurnosnim fondovima kopija najvrednijih dokumenata, o potrebnim propisima i pravilima kojih se treba pridržavati u toku rada na restauriranju dokumenata, o korelaciji između konzervacije i korištenju arhiva na nekonvencionalnim nosiocima. U trećem poglavlju zadržao se na konzervaciji »novih arhiva« i na problemima kadra. Na kraju referata o tabelama koje je također izradio na temelju ankete. U prvoj je prikazao vrstu i broj definitivno restauriranih dokumenata u pojedinim zemljama, navodeći posebno podatke za video dokumente, filmove, fotografije, zvučne dokumente i dokumente nastale na magnetskim trakama. U drugoj tabeli iznio je podatke o standardima koji se primjenjuju u SSSR, a odnose se na propisanu temperaturu odnosno vlagu i to posebno za crno-bijeli film na triacetatnoj podlozi, a još posebno na nitratno celuloznoj podlozi; posebno su iznijete vrijednosti za čuvanje filmova u boji, trakama, gramo-

fonskim pločama, diskovima i na voštanim valjcima. Na trećoj tabeli iznijeti su podaci o vlažnosti i temperaturi, a koji se primjenjuju za ovu vrstu građe u Kanadi i Finskoj.

Referat je bio popraćen s pet koreferata: »Specijalni problemi zaštite u tropskim zemljama« Erica Tunera iz Sierra Leone, »Tehnološki izbori u zemljama u razvoju« Fenge Zizhie iz Kine, »Međunarodna suradnja u tehničkoj domeni« Marie-Pie Rinaldi Mariani iz Italije, »Formiranje arhivista« Ane Marie de Almeida Camargo iz Brazila, i »Regrutiranje specijalista« R. K. Pertija iz Indije. Vođena je i kraća diskusija.

Točno u 12 sati stigao je predsjednik Francuske Republike François Mitterand. U polsatnom govoru iznio je sve što je njegova vlada u prvom mandatu učinila na polju arhivistike. Napomenuo je da je pažljivo praćen razvoj tehnologije i sve prisutnija pojava nastanka novih arhivskih materijala koji sve više zamjenjuju dosadašnje klasične dokumente na tradicionalnim nosiocima. Rekao je: »Vi ste oni koji čuvate i valorizirate pamćenje svijeta« i »Svi svjetski arhivi, čuvajući dokumente jučerašnjice, rasvjetljavaju i diktiraju sadašnjicu. Oni koji obnašaju odgovorne položaje u društvu znaju dobro da se ne može ignorirati prošlost.« Mitterand je spomenuo da Francuska dogodne slavi dvjetogodišnjicu svoje velike Revolucije i da od tog doba postoje organizirani francuski arhivi. Novo moderno doba, zbog naglog razvoja tehnike, postavlja mnoge, do sada nepoznate probleme čovječanstvu, pa tako i arhivistima. Pored brda pisane dokumentacije sve više susrećemo nove nosioce informacija koje moramo znati prepoznati, sakupiti, čuvati, valorizirati i znati davati na korištenje. Zbunjenost i međuovisnost tehnika za komunikaciju i informatiku primorava nas da redefiniamo perspektive i načine organiziranog čuvanja »pamćenja« za budućnost. Buduća arhivska građa bit će ona koju ćemo znati sačuvati budućim generacijama. Predsjednik je, dalje, u svome govoru istakao da on želi da se arhivi tretiraju kao bitna nacionalna dimenzija. Stoga su arhivima u prvom njegovom mandatu dana značajna sredstva i poboljšani materijalni i moralni status arhivskih radnika. Otvoren je Arhivski centar za prekomorske zemlje u Aix-en-Provence — (Centre des archives d'outre-mer); izgrađen je kompleks zgrada Centra za suvremenu arhivsku građu u Fontainebleau (Centre des archives contemporaines); nedaleko Pariza u mjestu Roubaixu izgrađuje se Centar za privredne arhive (Centre des archives du monde du travail); nedavno je inaugurirano otvorenje Centra za preuzimanje i istraživanje arhivske građe u Parizu — (Centre d'accueil et de recherches des archives nationales). Mitterand je u svome govoru najavio izgradnju najveće i do sada najmodernije biblioteke u svijetu u Parizu, s najsuvremenijom opremom. Učinit će se sve da biblioteka može zadovoljiti potrebe budućih vremena. Izgradnja ove biblioteke bit će velika financijska stavka u drugom Mitterandovu mandatu, zapravo njegov spomenik, kao što je to sebi učinio Georges Pompidou, izgradivši Nacionalni centar za umjetnost i kulturu Georges Pompidou u Parizu.

Kongresu je prisustvovao i ministar za kulturu Jack Lang i ministar za velike građevinske poslove Alain Decauxau. Očito je da Francuska — zemlja tradicionalne kulture — svoj primat ne želi prepustiti ni u budućnosti drugima.

U četvrtak, 25. kolovoza, održana je treća plenarna sjednica. Glavni referat pod naslovom »Korištenje novih arhiva« podnio je Eric Ketelaan,

sekretar Okruglog arhivskog stola, iz Nizozemske. Započeo je anegdotom o Napoleonovom posjetu Nacionalnom francuskom arhivu 1810. godine. Tom prilikom je Napoleon u pratnji maršala Duroca, bez uniforme i bez najave, želio iznenaditi upravitelja Nacionalnog arhiva i pregledati kako je smještena arhivska građa i kako se čuva. Nakon što je otkrio tko je — izjavio je da će u buduće narediti da se sva arhivska građa iz zemalja koje je namjeravao osvojiti prenese u Francusku, i to zato da bi nakon uspostavljenog mira, zemlje vlasnici građe, morali plaćati za izradu kopija njihove građe. Smisao ove anegdote Ketelaan je povezao sa svojom temom jer je ova anegdota veoma aktualna i danas. Istraživanje tradicionalne arhivske građe i njezino korištenje, posebno u financijske svrhe, sve je prisutnije i unosnije. Dokumenti nastali na novim materijalima još su unosniji. Nova tehnička sredstva brzo i lako omogućuju izradu kopija, ali i laku mogućnost falsifikata. U referatu se najprije govori o tradicionalnim arhivima, gdje treba slijediti neku vrstu hijerarhije, prije nego se dođe do traženog podatka, koristeći najprije vodiče, inventare, kartoteke. Bez ovakvog redoslijeda gotovo je nemoguće doći do traženog dokumenta. Naprotiv, vrlo je lako doći do nekog suvremenog zapisa na nekonvencionalnom nosiocu. Nova thenika, računari, banke podataka mijenjaju arhive u sasvim nove tipove arhiva. Za ovakve arhive potrebno je i specijalno školovanje, kakvo nije bilo prisutno kod dosadašnjih, tradicionalnih arhiva. Neminovni je zahtjev vremena da se što prije napusti tradicionalni način rada u arhivima. Ne učini li se to brzo, arhivi će postati mrtve ustanove, izolirani od svih budućih istraživača i korisnika. Postoji opravdana bojazan da će tradicionalne arhivske ustanove zamijeniti specijalne ustanove kojih, nažalost, već sada, ima dosta u svijetu. Njihov je interes, prije svega, da se podaci koriste za operativu i u financijske svrhe. Zbog mogućnosti korištenja materijala za višekratnu upotrebu i zbog njihove skupoće, brišu se raniji zapisi i zamjenjuju novima, pokatkad i manje vrijednima. Novi se dokumenti pokatkad uništavaju i namjerno iz njih rade falsifikati. Takvo ponašanje arhivisti ne smiju pasivno i bespomoćno promatrati jer su oni zaduženi za čuvanje cjelovite arhivske dokumentacije, neovisno kako ona nastaje. Danas je doduše moguće tražiti razne podatke i bez pomoći arhivista, zahvaljujući modernim dostignućima tehnike, ali uza sve to ne smije se dozvoliti da strojevi onemoguće kontrolu čovjeku. To posebno vrijedi za arhiviste koji su dužni, uz istraživače, da postanu pioniri novog informatičkog društva. Njihovi zajednički naponi otvorit će put inovacijama za sve vrste arhivske građe, pa i one koja nastaje ili će nastajati na nekim, za sada, nepoznatim nosiocima. Temu je autor zaključio istom anegdotom kojom je saopćenje i započeo.

Koreferati su bili vrlo sadržajni: Jean Pieyns iz Belgije, »Metode klasičiranja novih arhiva«, John Herstad iz Norveške, »Cijena i financiranje istraživanja«, Peter Bücher iz SR Njemačke, »Pravna pitanja korištenja audiovizuelnih arhiva« (vrlo je aktualan i dopunjuje ranije objavljeno djelo grupe autora pod naslovom: »La valeur probant des microformes: une étude RAMP«), Claes Granstrom iz Švedske, »Problemi korištenja dokumentacije nastale putem računala« i Pedro Gonzalez iz Španjolske, »Citao-nica bez papira«. Uslijedila je panel-diskusija. Zapaženo je bilo izlaganje i našeg kolege mr. Petera Pavela Klasnica, direktora Pokrajinskog arhiva u Mariboru, koji je na tečnom njemačkom jeziku, upoznao prisutne s radom

i problemima netom otvorenog Međunarodnog centra za stručna i tehnička arhivska pitanja u Mariboru.

Zanimljivo je upozoriti i na jednu značajnu akciju tokom održavanja ovog dijela kongresa. Naime, predsjednik Arhivskog savjeta Hrvatske, Franjo Biljan uspio je — u dogovoru s direktorom Arhiva Hrvatske i predsjednikom Savjeta za koordinaciju rada arhiva u SFRJ prof. Petrom Strčićem — uvjeriti Međunarodni arhivski savjet (MAS) o potrebi otvaranja i drugog međunarodnog arhivskog centra, ovaj put institucije za restituciju arhivske građe i to u Zagrebu. Suradnici ovog centra bili bi naši i strani arhivski stručnjaci. Centar bi bio mjesto sakupljanja, proučavanja i davanja relevantnih mišljenja o postojećim aktima, podacima, propisima i drugim regulativama kojima se rješavaju problemi u vezi s restitucijom građe. Međunarodni arhivski savjet preuzeo je zadaću da pomogne u slijedećem sedmogodišnjem planu realizacije otvorenja ovog centra, čime jugoslavenska arhivistika dobiva još veći ugled.

U petak, 26. kolovoza, održana je četvrta plenarna sjednica, s temom: »Međunarodni arhivski savjet danas i sutra«, ali bez posebnih referata, pa je vrijeme bilo posvećeno slobodnoj razmjeni mišljenja o radu MAS-a. Zapažena su sasvim suprotna gledišta o mjestu koje ima danas MAS, a kakvo bi trebao imati sutra. Na ovoj plenarnoj sjednici formilirali su se i dopunjavali zaključci: svi aktivni učesnici dužni su svoje primjedbe u pismenoj formi predati istog dana uredničkom odboru časopisa »Archivum«, kako bi se svi tekstovi mogli objaviti u narednom broju ovoga glavnog i najpoznatijeg međunarodnog arhivskog glasila.

Tema XI. međunarodnog kongresa arhiva »Les nouvelles archives« bit će prekretnica u radu tradicionalnih arhiva, u njihovo pretvaranje u nove moderne archive sutrašnjice. Pojam »Les nouvelles archives« u tekstu sam namjerno različito prevodio jer on još nije posve definiran u međunarodnoj arhivskoj terminologiji, što je vidljivo i iz brojnih odgovora na ankete, a što je naglasio i prvi referent Paul Rene-Bazin, predlažući izradu novog terminološkog rječnika.

Materijali ovog Kongresa tako su vrijedni da zaslužuju časno mjesto u svim našim arhivskim bibliotekama. Vjerujem, da će mnogi biti prevedeni na naše jezike, kao putokaz u razvoju i naših arhiva i nove suvremene arhivske, znanosti ne potcjenjujući ulogu dosadašnjih tradicionalnih arhiva. Susreti i nova poznanstva, te izmjena mišljenja s kolegama u Parizu korisna su i ne mogu se zaboraviti, kao što se ne može zaboraviti srdačan prijem i besprijekorna organizacija domaćina.

Delegaciju jugoslavenskih arhivista, koju su predvodili dr. Miodrag Zečević, Franjo Biljan, dr. Jože Žontar, mr. Peter Pavel Klasinc, prof. Ema Umek, prof. Vlado Žumer i mr. Martin Modrušan, srdačno je primio jugoslavenski otpravnik poslova prof. Davorin Šošić. U toku gotovo jednosatnog prijema kod D. Šošića izneseni su naši arhivski problemi, ali i uspjesi.

Martin Modrušan